

4TH INTERNATIONAL COLLOQUIUM OF GENEALOGY, HERALDRY, AND VEXILLOLOGY (ICGHV4)

June 5 2025, Vilnius, Lithuania, www.icghv.com

Theme: “Heads of State: Ancestry, Coats of Arms, and Flags”

CONNECTIONS BETWEEN TRADITIONAL LITHUANIAN CULTURAL SYMBOLS AND COATS OF ARMS

Dr Elvyra Usačiovaitė (Lithuanian Culture Research Institute)

Summary (in English)

Traditional Lithuanian cultural symbols are ornaments, signs, and objects passed down through generations, many of which have survived from the 19th to the first half of the 20th century. Lithuanian historical coats of arms reflect motifs characteristic of Lithuanian folk art, such as lilies, stars, and suns. In more recent coats of arms, created in modern times, symbols representing distinctive crafts and trades, as well as attributes reflecting local legends and traditions, appear. Analysing them is highly significant for the cultural history of Lithuania.

One of the most important traditional decorative symbols was *the lily* – a popular motif in Lithuanian rural culture, used to decorate various household items, including furniture, Lithuanian crosses, and other objects. When dowry chests, used to transport a bride's clothes and fabrics to her husband's home during the wedding, were decorated with lilies, the lilies symbolized the bride's purity. Interestingly, a similar motif of three lilies can be seen in the coat of arms of Alytus District Municipality, which was adopted from the seal of the Alytus Magistrate dating back to 1792. In modern times, this motif has been slightly transformed in the coat of arms of Alytus city by stylizing the lily flower. The heraldic lily is much more commonly found in the coats of arms of Lithuania, as well as those of other countries. It is a distinctive ornament featuring three petals, with the central one positioned higher than the side ones. In Lithuanian folk art, the lily motif was often made up of *acanthus* elements – a specific plant ornament characterized by large, intricately shaped leaves. The acanthus is also found in Lithuanian historical coats of arms, where it typically frames the sides of the shield. As a decorative motif, it has been used throughout Europe since ancient times.

In traditional symbols, *the star* appears in Lithuanian heraldry, typically in a six-pointed form, and less often in an eight-pointed shape. Sometimes the star serves as the main accent on the coat of arms shield or forms part of a composition with other symbols.

Since ancient times, Lithuania has been a land of flax cultivation. By exporting flax fibre and seeds, rural farmers earned income. The care of flax is a characteristic feature of archaic Lithuanian folk traditions. Therefore, *flax* appears in the coats of arms of some Lithuanian towns (Užpaliai, Šakiai, Kupiškis, Vabalninkas), depicted as flax stalks, bundles tied for sale, or bundles of flax being weighed. The coats of arms of these regions also reflect other folk traditions, such as the long-standing custom in Gražiškiai of the 'Šyvis' *dance*, performed between Christmas and Epiphany. The image of a person dressed as a horse is featured in the coat of arms of Gražiškiai.

Summary (in Lithuanian)

TRADICINIŲ LIETUVOS KULTŪROS SIMBOLIŲ SAŠAJOS SU HERBAIS

Tradiciniai Lietuvos kultūros simboliai yra ornamentai, ženklai ir daiktai, kurie buvo perduodami iš kartos į kartą, daug jų užfiksuota XIX–XX a. I pusės laikotarpiu. Lietuvos istoriniuose herbuose atsispindi tokie lietuvių liaudies dekorui būdingi motyvai kaip lelijos, žvaigždės, saulutės. Naujesniuose, mūsų laikais sukurtuose herbuose – savitus darbus bei verslus simbolizuojantys, vietos legendas ir papročius reiškiantys atributai. Jų analizavimas turi didelę reikšmę mūsų kultūros istorijai.

Vienas svarbiausių tradicinių puošybos simbolių buvo *lelija* – populiarus motyvas Lietuvos kaimo kultūroje, vartotas įvairių buities reikmenų – baldų, lietuviškų kryžių ir kitų daiktų – dekorui. Kai lelijomis būdavo ištapomos kraitinės skrynios, skirtos nuotakos drabužiams ir audeklams pervežti per vestuves į vyro namus, lelijos simbolizavo merginos tyrumą. Įdomu, kad toks trijų lelijų motyvas pastebimas Alytaus rajono savivaldybės herbe, kuris perimtas iš 1792 m. iš Alytaus magistrato antspaudo; mūsų laikais motyvas Alytaus miesto herbe yra kiek transformuotas – stilizuojant lelijos žiedą. Kur kas dažniau Lietuvos kaip ir kitų šalių herbuose sutinkama heraldinės lelijos forma: savitas ornamentas, sudarytas iš trijų žiedlapių, kurių vidurinis iškeltas aukščiau nei šoniniai. Lietuvių liaudies mene lelijos motyvas dažnai būdavo sudarytas iš *akanto* elementų – specifinio augalinio ornamento, pasižyminčio masyviais karpytais lapais. Akantas taip pat pastebimas Lietuvos istoriniuose herbuose, aprėmindavo herbo skydą iš šonų. Kaip puošybinis motyvas žinomas visoje Europoje nuo Antikos laikų.

Iš tradicinių ženklų Lietuvos heraldikoje pastebima *žvaigždė*, šešių, rečiau aštuonių kampų forma. Kartais žvaigždė būna pagrindinis akcentas herbo skyde arba sudaro bendrą kompoziciją su kitais ženklais.

Nuo senų laikų Lietuva buvo linų augintojų kraštas. Eksportuodami linų pluoštą ir sėmenis kaimo ūkininkai užsidirbdavo pajamų. Rūpinimasis linais būdingas archajiniuose lietuvių liaudies papročiuose. Todėl ir kai kurių Lietuvos miestų herbuose figūruoja *linai* (Užpaliai, Šakiai, Kupiškis, Vabalninkas), – pavaizduoti jų pėdai, grįžtės, surištos pardavimui arba sveriami linų pundeliai. Vietovių herbuose atsispindi ir kiti liaudies papročiai, pvz., ilgai išlikęs Gražiškių miestelyje, *Šyvio šokdinimas*, atliekamas laikotarpiu tarp Kalėdų ir Trijų Karalių, vaikščiojančio žmogaus, persirengusio žirgu, pavaizduotas Gražiškių miestelio herbe.

CV: *Elyvra Usačiovaitė* – humanitarinių m. dr., vyresnioji mokslo darbuotoja. Lietuvos kultūros tyrimų instituto Baltų ir Lietuvos kultūros istorijos tyrimų skyriaus vadovė. 1980 m. baigė Vilniaus universiteto Istorijos fakultetą įgydama istorikės specialybę; 1993 m. apgynė humanitarinių mokslų istorijos krypties disertaciją „Lietuvių valstiečių baldų puošyba XIX–XX a. pirmojoje pusėje“. Nuo 1988 m. dirba Kultūros ir meno institute (dabar – Lietuvos kultūros tyrimų institutas), nuo 2002 m. – Baltų kultūros skyriaus vadovė, nuo 2014 m. „Senovės baltų kultūra: nematerialusis paveldas“ temos vadovė. Institute periodiškai organizuoja mokslines konferencijas, kuriose dalyvauja įvairių specialybių humanitarai (religijotyrininkai, archeologai, folkloristai, etnologai, literatūrologai) ne tik iš Lietuvos, bet ir iš kaimyninių šalių. Iš viso surengta 18 konferencijų, jų pagrindu publikuotos tęstinio leidinio „Senovės baltų kultūra“ dešimt teminių knygų.

Mokslinių tyrimų sritys: Senovės baltų religinės apeigos, remiantis rašytiniais šaltiniais; tradiciniai pagoniški ir krikščioniški simboliai Lietuvos kultūroje bei pasaulėjautoje iki mūsų dienų.

Recenzuojamų tęstinių mokslinių leidinių, žurnalų redakcinių kolegijų narys: „Senovės baltų kultūra“ redkolegijos narė ir sudarytoja.